

Brexit ili exit pitanje je sad

LEKCIJA IZ DEMOKRATIJE

Taman kad se ostatak Evropske unije i svijeta pomirio sa idejom da bi Velika Britanija mogla napustiti tu „nefunkcionalnu porodicu“, cijeli proces su zaustavili jedan frizer i jedna aktivistkinja. Gina Miller, aktivistkinja koja je svojim inicijativama za rušenje finansijskog establišmenta pridobila nadimak „crna udovica“ i Deir Dos Santos, britanski državljanin rođen u Brazilu i frizer po zanimanju, koji sebe opisuje kao „sasvim običnog momka“. Njih dvoje su bili apelanti pred Kraljevskim visokim sudom u Londonu, koji su tražili da o Brexitu odlučuje britanski parlament i za sad su u tome uspjeli.

Odluka Kraljevskog visokog suda da o pokretanju Člana 50. Lisabonskog sporazuma mora odlučivati parlament, a ne samo Vlada, nije konačna, i britanski sud je već zakazao termin u decembru po osnovu žalbe Vlade, koja je iznijela argumentaciju da posjeduje 'kraljevski prerogativ' na osnovu kojeg kao izvršno tijelo može samostalno pokrenuti i voditi taj proces.

Međutim, stvar nije tako jednostavna kako se britanskoj javnosti predstavljala pred i nakon referendumima. Pokušavajući da spasi obraz svojoj stranci, pa i instituciji premijera, premijerka Theresa May, zauzela je stav da je pokretanje člana 50. Lisabonskog sporazuma stvar poštivanja volje naroda. Odluka Kraljevskog visokog suda je otriježnjenje kakvo je velikom dijelu britanske javnosti itekako trebalo, i podsjećanje da demokracija nije samo stvar “poštivanja volje naroda“, kao i da je izvršna vlast samo jedan od stubova na kojima država i demokracija počivaju.

Apsurdi progres

Imajući u vidu način i retoriku koju su pristalice kampanje za izlazak iz EU servirali široj britanskoj javnosti u posljednjih godinu dana, za očekivati je da će oni sada vrištati da odluka suda narušava demokraciju, odnosno da negira volju naroda. Nigel Farage, bivši lider Stranke za nezavisnost (UK Independence Party), lice kampanje za izlazak iz EU i klasični politički dezertar, te aktuelni savjetnik Donalda Trumpa, već je izjavio da je ovo poricanje volje naroda. Međutim, upravo u tome je ljepota ironije koju ovakva odluka suda pokazuje – demokraciju ne čini samo “volja naroda“, nego i institucije države kroz njena tri osnovna stuba: zakonodavni, izvršni i sudski. Pitanje je bilo dana kada će se neka od institucija odlučiti da javnosti održi tu lekciju o demokraciji.

Ova, 2016. godina bi mogla ostati upamćena po „dešavanjima naroda“, odnosno navodnom vraćanju demokracije u ruke naroda na različitim stranama svijeta, od Turske, preko Velike Britanije, do SAD-a (našu zemlju i referendum da i ne spominjimo). Međutim, sva tri primjera su bila dokaz opasnosti osvetoljubivih masa koje su iz različitih razloga ostavljene na marginama društva, i koje su prvom prilikom koja im je data odlučile da se obračunaju sa sistemom, nesvjesni posljedica po vlastito, a i šire okruženje. Nauka je odavno prepoznala opasnosti direktne demokracije, naročito u slučajevima gdje „narod“ odlučuje o pitanju koje je izrazito kompleksne prirode (pravne, političke, geopolitičke), i koje ima posljedice ne samo na njihovu državu, nego i na šire okruženje i dovodi u pitanje cijeli jedan sistem koji je građen decenijama. Jedna od potencijalnih opasnosti direktne demokracije je da birači olako donose odluke, ne ulazeći duboko u problematiku i ne razmatrajući sve posljedice koje takva odluka može proizvesti. Druga, ali srodna opasnost je da birači donose određene odluke iz proste želje da 'razdrmajū' sistem, da ga podsjetite da oni i dalje imaju moć da svojim glasom nanesu određenu štetu, da demokracija njima pripada (iako je inače vrlo rijetko ili nikako ne konzumiraju). Takvi birači demokraciju shvataju kao sredstvo za obračunavanje sa državom, instrument za skretanje pažnje na svoje probleme, koji najčešće nisu ni u kakvoj vezi sa pitanjem o kojem se tom prilikom odlučuje. I ono što je posebno poražavajuće je da otvaranje mogućnosti za direktnu demokraciju najčešće mobilizira populizam i populističke projekte. Sve ovo je bio slučaj i sa Brexitom, jer ishod referenduma se najmanje ticao same EU i pozicije Velike Britanije u njoj, a daleko više je bio rezultat decenijskog ignorisanja cijelih slojeva stanovništva i njihovih problema i potreba.

Apelacija koju su pokrenuli Ginna Miller i Deir Dos Santos je takođe primjer primjene direktne demokracije, ali na jedan drugi način – korištenjem institucija koje imaju nadležnost za ovu problematiku i kako bi 'resetovali' cijeli sistem i vratili parlament kao treći stub vlasti u igru.

Politička korektnost, koja je integralni dio političke kulture u Velikoj Britaniji, neće dozvoliti olako opovrgavanje referendumske odluke o Brexitu. Članovi Parlamenta, koji imaju izgrađen jak osjećaj odgovornosti prema biračima, teško će se odlučiti da se stave na stranu onih koj ne poštuju „odluku naroda“, bez obzira na njihove lične i političke stavove o Brexitu. Činjenica je da je velika većina članova parlamenta bila protiv izlaska iz EU, ali u duhu reprezentativne demokracije, članovi parlamenta bi mogli zastupati stav onih koji su ih izabrali, a ne vlastiti stav, koliko god on bio utemeljen u argumentima i zdravom razumu. Zato ovu odluku suda ne treba doživljavati kao kraj Brexita. Ona će zasigurno odgoditi pokretanje člana 50., ali to ne znači da će parlament donijetu odluku koja je značajno drugačija od onoga što je bio stav britanske vlade nakon referenduma.

Mogući scenariji i izvjesni završetak

S druge strane, ovakva odluka suda dovodi premijerku u dodatno tešku poziciju. Poštujući 'odluku naroda', Theresa May je nakon referendumu zdušno stala uz Brexit, iako je sama bila na strani onih koji su bili za ostanak u EU. Toliko zdušno da je bila spremna potpuno izostaviti parlament iz te odluke, što bi joj se sad moglo osvetiti. Neki analitičari već predviđaju da bi ona spas mogla naći u raspisivanju prijevremenih izbora, što bi je izvuklo iz političkog i finansijskog haosa koji je ostao iza njenog prethodnika. Privremeni izbori pak sa sobom nose nove nepoznanice i niko ne može isključiti neke nove političke snage koje bi kampanju mogli voditi pa možda i dobiti protiveći se neprilikama koje je stvorio Brexit. Londonski City, centar evropske pa i svjetske finansijske moći, polako gubi strpljenje. Ukoliko im Brexiteri uskoro ne pokažu jasan plan, nije isključeno da će svojim pozamašnim svotama i utjecajem „podmazati“ agendu preispitivanja Brexita. Već se govori o preseljenju u Frankfurt vodećih platformi za bezgotovinska plaćanja, jer izlaskom iz EU platni promet sa EU podlijegati će plaćanju posebne marže.

Sve ovo otvara nova pitanja za samu Evropsku uniju, koja je do sada insistirala da Velika Britanija, ako će već izlaziti iz zajednice, uradi to što prije i što brže. Predsjednik Evropske Komisije Jean-Claude Juncker već je najavio razgovore sa premijerkom May, mada je teško zamisliti da će ijedna strana imati neke konkretne odgovore ili prijedloge.

Bilo kako bilo, odluka Kraljevskog visokog suda u Londonu je lekcija iz demokracije za Veliku Britaniju, za Evropu, pa i za cijeli svijet. To je otrjeznjujuće podsjećanje na smisao demokracije, na važnost institucija, i na rizike koje nepromišljeni potezi političara mogu proizvesti. Neki tumače ovu odluku suda kao „vraćanje kontrole“ u ruke institucija, a može se reći i da je ovo pokazatelj zdravlja jednog demokratskog društva. Dodati dokaz zrelosti sistema će biti poštivanje konačne odluke suda od strane Vlade i parlamenta, pa i svih onih koje bi takva odluka mogla razočarati. Jer sve dok taj nivo poštovanja institucija postoji, može se govoriti o zdravoj demokraciji.

Na kraju, ovo jeste i lekcija iz direktne demokracije, ali na način na koji su to uradili Gina Miller i Deir Dos Santos – koristeći institucije sistema da bi tražili zaštitu vlastitih, individualnih prava, za koja su smatrali da su ugrožena voljom većine. Na kraju krajeva, i oni su narod, a 48% britanskih glasača je ipak glasalo protiv izlaska iz EU.

O VPI BH:

Vanjskopolitička inicijativa BH (VPI BH; www.vpi.ba) je domaća nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlantskih integracijskih procesa BiH. Cilj VPI je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećavanja efikasnosti bh. Institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.

novembar, 2016.
